

THE PROCESS OF REINDUSTRIALIZATION IN BULGARIA (ON THE EXAMPLE OF GABROVO DISTRICT)

Abstract: In the article the reindustrialization is examined in the context of industrial development as well as the production-innovation and investment model of development. The main focus of the study is on the process of reindustrialization in the Gabrovo district, which is characterized by specific manifestations such as: a distinct industrial profile in the district, cluster organization, synergistic effects, centrifugal localization model of foreign investment, scientific and production integration of the local industry.

Author information:

Kalina Milkova

Assoc. Prof., PhD

Sofia University „St. Kliment Ohridski“

✉ kalina_milkova@abv.bg

🌐 Bulgaria

Keywords:

reindustrialization, restructuring, cluster model, innovation-investment model

Rumen Nedkov

Assoc. Prof., PhD

Sofia University „St. Kliment Ohridski“

✉ r.nedkov@abv.bg

🌐 Bulgaria

Въведение

В годините след 1989 г. икономиката на България е обхваната от интензивни процеси на деиндустриализация, които имат различна отраслова и териториална проява. Днес на дневен ред е реиндустриализацията в дискурса на процесите на глобализация и регионализация, на членството на страната ни в Европейския съюз, на преодоляването на последиците от деиндустриализацията. В постиндустриалната икономика не се отрича ролята на индустриалната база, а се предполагат нови условия за развитие, свързани с обновление на промишлеността на качествено нова технико-технологична основа и/или с възникване на нови икономически дейности. Безспорно неразривната връзка между деиндустриализация, реиндустриализацията и постиндустриалния сектор изисква нова индустриална политика и култура.

Целта на настоящото проучване е да се изследват специфичните проявления на реиндустриализацията в област Габрово като фактор/процес/политика за минимизиране на негативните социални и икономически ефекти от реструктурирането на икономиката след 1989 г., за максимално използване на потенциала за диверсификация на областната и общинската индустрия и за конструиране на ефективна индустриална регионална и локална политика.

Проученост на проблема и методологично-концептуална рамка

Проучената научна литература по темата [1; 2; 3; 4; 11; 12; 14; 16; 18; 21; 22; 23 и др.] затвърждава тезата, че реиндустриализацията се интерпретира главно в нейните икономически измерения и по-малко в териториалните аспекти. Тя дава възможност да се вникне в

многопластовата същност на реиндустриализацията, в социално-икономическите ефекти от нейната проява и последиците за териториалните системи. За целите на изследването е използвана база данни от събрана емпирична информация, данни от Националния статистически институт (НСИ), теренни проучвания на стопански субекти, проведени интервюта с представители на неправителствени организации (НПО) и общински администрации. Изследваните процеси са анализирани във времеви (1985-2017 г.) и в пространствен аспект с оглед разкриване на динамиката и проявленията на реиндустриализацията в област Габрово.

В литературата има различни определения за реиндустриализацията като явление, процес и държавна политика, като съставляваща на еволюцията на общата индустриализация. Процесите на реиндустриализация са познати в контекста на икономическото развитие в САЩ и Европа. Те са проучени за пръв път в САЩ още през 80-те години на XX век [13], а в Европа са актуални след финансово-икономическата криза от 2008 г. Сред най-ярките прояви на реиндустриализацията в САЩ е т. нар. „решоринг“ [15], а в Германия – концепцията „Индустрия 4.0“ (в САЩ – „Промислен интернет“). В немската концепция в основата е „интернет на вещите“ („Internet of Things“) и автоматизацията на производствените процеси, прехода от масовото производство към изискванията на индивидуалното потребление, свързването на промишлените с информационните технологии на основата на изкуствения интелект.

В България реиндустриализацията се интерпретира активно след 2013 г., като необходим процес за модернизация и стимулиране на индустрията. По своето съдържание тя излиза извън тесните рамки на „възстановяване“ и антикризисни задачи. Реиндустриализацията се осъществява паралелно с последователна търговска, индустриална, образователна, фискална, инвестиционна и иновационна политика. Методологичната сложност е свързана с липсата на общопризнато възприемане на понятието реиндустриализация, нейните принципи, механизми и обектни граници.

В икономическата наука реиндустриализацията се възприема като направление на промишленото развитие, производствено-иновативен и инвестиционен модел на развитие, и на „сервизната“ парадигма. В пространствената наука реиндустриализацията се интерпретира като фактор за регионално развитие, проявяващ се чрез процесите клъстеризация, агломерирание, локализация, синергия, стопанска диверсификация и пространствените ефекти от тях.

Известни са различни подходи към реиндустриализацията като: обединени усилия на държавата, бизнеса и образователната система с цел провеждане на промишлена политика за възстановяване на промишления потенциал [17]; възстановяване целостта на икономиката, загубена в процес на спад на обемите на производствата и съкращаване на номенклатурата; в контекста на проблемите на услугите в новия икономически модел [16]; повишаване на относителната тежест на промишлеността с цел повишаване на конкурентоспособността и внедряването на иновации [20] и др.

В научната литература понятието реиндустриализация се тълкува по много начини с различни акценти. То се употребява за пръв път през 80-те год. в САЩ [17] като политика за възстановяване на производствения сектор. Реиндустриализацията предполага както появата на нови индустрии и промишлени структурни промени, така и нарастваща производителност на съществуващите традиционни индустрии [20; 23]. Tregenna [20; 21; 22] – един от най-утвърдените изследователи на реиндустриализацията, я разглежда в дискурса на широк кръг проблеми в световната икономика и заетост, акцентирайки на междусекторните връзки, особеностите и спецификата на производствените сектори. Westkamper [23] проследява пътя на процеса на реиндустриализация в Европа, свързан с увеличаване на конкурентоспособността на европейските държави, като използва и термина реикономизация.

Един от аспектите за разбиране на реиндустриализацията е възстановяване на производствени, технологични системи, отделни сектори и видове производства, съпровождащо се с решение на задачи, свързани с фондовата, технологичната и кадровата база на промишлеността с общ вектор на създаване на национални качествени потребителски стойности [11]. В този контекст реиндустриализацията се артикулира като „синхронен процес на създаване не само на високотехнологични сектори на икономиката, но и на ефективно иновационно обновяване на нейните традиционни сектори“ [9].

Друг аспект на реиндустриализацията е като обезпечен с ресурси процес, осъществяван в рамките на промишлената политика и поддържан от държавата с помощта на съответни механизми за възстановяване на ролята на промишлеността като база за развитие на икономиката на основата на възстановяване и възраждане на нови технологични основи на базови отрасли на индустриални съоръжения и/или развитие на високотехнологични сектори на промишлеността, производство на нови технологични продукти [12]. В този контекст реиндустриализацията е икономическа политика, обхващаща механизми, насочени към възстановяване (създаване) на индустриално-технологичната основа на икономическата система за сметка на мерки с макроикономически, институционално-организационен, юридически и структурно-инвестиционен характер, касаещи не само промишлената организация, но и спомагателната инфраструктура, финансовата и банковата система и др. [11].

В повечето случаи реиндустриализация се развива успоредно с реструктуризацията – „целенасочено, управляемо ... изменение на икономически, социално-демографски, производствено-технологични, регионални и други пропорции, необходимо за повишаване на устойчивостта и ефективността на функциониране на националното стопанство“ [11]. В условията на смяна на модела на стопанско развитие, реструктуризацията се разбира и като създаване на съвършено нови икономически структури и цели сектори [11]. Често реиндустриализацията на икономиката се отъждествява с процеса на неоиндустриализация. Според Милина [5] „неоиндустриализация“ е понятието, което най-точно отразява съдържанието на високотехнологична (основана на знанието) реиндустриализация и модернизация на икономиката.

Независимо от многото определения на реиндустриализацията, повечето автори я приемат като движеща икономическа и социална сила, като процес на възстановяване на индустриалния базис на икономиката, а не като механично повторение на индустриалния „драйвър“ в минали етапи на модернизация. Реиндустриализацията е нова „вълна“, произлязла от високите технологии, за създаване на високотехнологични сектори и на иновационно обновяване на традиционни сектори.

В тематично-емпиричната рамка за ключови ресурси на реиндустриализацията се утвърждават знанията, информацията, нематериалните активи, при доминиращата роля на човешкия потенциал. С отрицателно въздействие върху процеса на реиндустриализация се извеждат частичната деградация на технико-технологичната структура на икономиката, дефицита на технически кадри и др. За общи фактори за реиндустриализация се интерпретират необходимостта от изменения на технологиите, появата на нови услуги и стоки и др., а за специфични – примитивизацията на икономиката, необходимостта от роботизация, конкуренцията между страните, икономическата безопасност на държавите и др.

Национален контекст на реиндустриализацията

Naudé, Surdej and Cameron [18] дефинират три периода (1990-1995; 1996-2007; след 2008) на индустриализация в Централна и Източна Европа след 1989 г. Те подчертават, че едва след 1996 г. много от страните в региона започват да се реиндустриализират и в последствие постигат

значителен напредък в догонването на западноевропейските страни по отношение на брутен вътрешен продукт (БВП) на глава от населението, производителност на труда и жизнен стандарт, а преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) и износът към ЕС и Западна Европа имат значителен принос за това. Трябва да се вземе предвид, че на национално и поднационално ниво реиндустриализацията протича с различни темпове и е свързана с догонващото икономическо развитие през първите 20 години от прехода в много от страните на региона, в т. ч. и подготовката на държавите за членство Европейския съюз (ЕС). Това обяснява до известна степен наличието на редица мнения в постсоциалистическите страни, че реиндустриализацията е възстановяване на стари, нефункциониращи мощности, дори и с цената на държавна намеса.

Периодът от 1989 до 2013 г. може да се нарече период на деиндустриализация на България, на значително намаляване на ролята на индустрията в икономиката на страната. През 1989 г. броят на индустриалните предприятия е 2593, а броят на заетите лица в страната е 1580000 д. Обемът на износа възлиза на 16.2 млрд. щ. д., като над 50% от него са изделия от машиностроенето и електрониката. Масовата и касовата приватизация доведоха до едно селективно преобразуване на производствени мощности, ефективното използване на които в новите пазарни условия в някои случаи стана възможно, но в повечето не. Списъкът на водещи индустриални предприятия, прекратили своето съществуване е много дълъг [2].

За 2013 г. дялът на промишлеността в БВП е 24.6% като в края на 90-те години той е бил 27.1%, а дялът на заетите в отрасъла – също над 27%. Според тези данни България вече е реализирала индикативната цел на ЕС за дял на промишлеността в БВП (20% до 2020 г.) [5].

Проучването на Naudé, Surdej and Cameron [18] показва ясно скок в дела на промишлеността спрямо БВП в България от 1996 г., макар и до 2018 този ръст да е заместен в определени години с чувствителни спадове (от 1997 до 1999; от 2003 до 2004; от 2007 до 2008; от 2009 до 2010). Според тяхното изследване, структурата на икономическите дейности е останала слабо засегната от индустриализацията или деиндустриализацията (измерена по съотношението на износа на производители към добавената стойност на производството през периода 2000 – 2016 г.) [18].

Териториалната социално-икономическа система на област Габрово в дискурса на реиндустриалнията

Процесите на реиндустриализация зависят от социално-икономическата среда – човешки и социален капитал, селищно-индустриална организация, инфраструктура, научно-развойна дейност, способност на икономическите системи за адаптация към новите реалии и др.

Населението е не само важен елемент на социалната система на териториалните единици, но се явява фактор и резултат от процесите на индустриализация, деиндустриализация и реиндустриализация. По данни на НСИ към 31.12.2017 г. населението на област Габрово наброява 110254 д., разпределено в четири общини – Габрово, Севлиево, Трявна и Дряново [7]. То се характеризира с много неблагоприятна демографска ситуация: регресивна възрастова структура – дялът на децата до 15 г. е 11.5%, а на лицата на 65 и повече навършени години е 28.2% – едни от най-високите в страната; нисък коефициент на раждаемост (6.5‰) и на естествен прираст (-14.4‰) – по-висок от този отрицателен естествен прираст има само област Видин (-16.2‰); висок коефициент на възрастова зависимост (65.8% при 54.5% за България); много нисък коефициент на демографско заместване – 49.6%. Област Габрово има отрицателен механичен прираст, но е с по-ниски нива на ежедневна трудова миграционна подвижност поради интензивни всекидневни трудови пътувания към Севлиево от Габрово, Велико Търново, Ловеч, Троян и близките села.

Коефициентът на безработица в областта е 5.1% (2017 г.), като той е най-висок в община Дряново (7.6%), а най-нисък – в общините Габрово и Севлиево (4.2%). В структурата на наетите лица делът на наетите в промишлеността съставлява 50.0% (19633 д.).

Показателите за структурата на брутен вътрешен продукт (БВП), брутна добавена стойност (БДС), преки чуждестранни инвестиции (ПЧИ), дълготрайни материални активи (ДМА) и др., проследени от 80-те години на ХХ в. очертават спецификата на количествената страна на процесите на деиндустриализация и реиндустриализация.

През 1985 г. област Габрово създава 2.71% от общата продукция на промишлените предприятия (ОПП) в страната, основни фондове (ОФ) в промишлеността – 1.75% от тези в промишлеността на България и 38.7% от всички ОФ в областта; дял на заетите в индустрията – 2.8% от тези от страната и 47.2% от всички заети в областта [10].

В Габрово отрасълът машиностроителна и металообработваща промишленост има най-висок дял в структурата на ОПП на областта (28.8%), следван от електротехническата и електронната (17.1%) и хранително-вкусовата промишленост (9.8%) (1985).

Към 1985 г. на територията на област Габрово функционират 68 промишлени предприятия (3.1% от тези в страната), най-много – 16 бр. са в машиностроителната и металообработващата промишленост, следвани от тези в отраслите дърводобивна и дървообработваща промишленост (8 бр.), текстилна и трикотажна (8 бр.), хранително-вкусовата промишленост (6 бр.) и др.

През 90-те години на ХХ век деиндустриализацията в изследваната административна област е свързана с процесите на масова приватизация, изразяващи се с промяна на собствеността, намаляване на заетостта и производителността на труда в промишлеността, ликвидация на предприятия. Сред закритите предприятия са, „Яворец – ЛМЗ” – с. Яворец (металообработване), „Гама-Електроник” – Габрово (електротехническа промишленост), Машиностроителен комбинат „Точно машиностроене” – гр. Габрово, Вълненотекстилен комбинат „Георги Генов” и др. Докато част от приватизираните предприятия впоследствие са ликвидирани, други продължават да функционират – ДИП „Еловица“ (производство на взривни вещества) завод „Мехатроника“ и др.

През периода 2001-2010 г. настъпват съществени промени в структурата на БДС формирана от икономическите сектори в област Габрово. Относителният дял на индустрията в БДС нараства от 40% (2001 г.) на 49% (2010 г.) за сметка на намаляване дела на аграрния сектор. През 2012 г. делът на БДС, генериран в индустриалния сектор на областта е 31.1% и достига до 50% в БДС през 2017 г. За периода 2013-2017 г. делът на индустрията в добавената стойност е по-висок с 5 пункта. Тази тенденция дава основание да се приеме, че реиндустриализацията в областта е по-силно проявена за периода след 2013 г., независимо от увеличеният относителен дял на индустрията от 2001 до 2010 г., последван от спад до 2012 г. Габрово е една от най-високо индустриализираните области в България, в която най-висок дял преработващата промишленост има в общините Севлиево и Габрово.

По данни на НСИ [7], през 2017 г. БВП на област Габрово формира 1.36% от БВП на България и 2.37% от БДС в сектор индустрия на страната. През 2017 г. броят на нефинансовите предприятия в областта е 5971 – 2.4% от промишлените предприятия в България. Продукцията на промишлените предприятия в област Габрово за 2017 г. възлиза на 1554286 хил. лв., в т. ч. на преработващата промишленост – 1530861 хил. лв. С най-голям принос е производството на машини и оборудване с общо и специално предназначение (29% от продукцията в преработващата промишленост в областта), следвано от производството на: изделия от пластмаси, каучук и други неметални суровини (14.8%), текстил и облекло; на обувки и

обработка на кожи (13.8%) и др. Сравнението на отрасловата структура на промишлеността с 80-те години на миналия век показва задържане на високите позиции на машиностроителния бранш.

Големите и средните предприятия създават 70% от брутната продукция. В областта големи фирми има в общините Габрово и Севлиево, които се характеризират с изразена индустриална идентичност. Областният град е утвърден индустриален център със стабилна група малки и средни предприятия (МСП). Общините Трявна и Дряново нямат ясно изразен стопански профил, а в структурата на промишлеността се очертават наследени и традиционни производства на база местни суровини (дървесни материали, мебели и др.). Област Габрово е единственият пример за индустриална област в България без наличие на енергийно или добивно предприятие, но тя е област с утвърдени индустриални традиции.

Освен традиционните за област Габрово промишлени отрасли като машиностроене (подемни устройства, приборо- и уредостроене), производство на санитарна арматура, текстилна, трикотажна, кожарска и обувна промишленост, които формират нейния индустриален профил, се развиват и някои нови икономически дейности – производство на: порцеланово-фаянсови изделия; козметични продукти; опаковки с приложение в редица браншове на промишлеността и др.

През 2017 г. разходите за придобиване на ДМА във всички сектори на икономиката в област Габрово са 218.6 млн. лв. Най-голям обем инвестиции в ДМА (51.8%) са вложени в промишления сектор – 113.3 млн. лв., което е с 2.4% повече от предходната година. В структурата на разходите за придобиване на ДМА по видове се наблюдава нарастване на направените инвестиции в машини, производствено оборудване и апаратура [8]. В сравнение с 80-те години относителният дял на ДМА в промишлеността е по-висок и неговото нарастване през последните години е индикатор за развитие на реиндустриализацията по линия на модернизиране на техниката и обновяване на производството.

В област Габрово разходите за научно-изследователска и развойна дейност (НИРД) са 7121 хил. лв. (0.9% от тези в страната), а броят на заетите с НИРД – 460 д. (31221 д. в страната). Техническият университет в Габрово участва в създаването на технологичен център (2019), който е част от общ проект с шест организации. Като асоцииран партньор са привлечени предприятия не само от Габрово, но и от региона – „АББ България“ ЕООД, „Капрош“ АД и др. Технологичният парк има за цел да се създаде среда за инвестиции, за развитие на приложна наука. Университетът играе все по-активна роля в процесите на реиндустриализация в областта, което го определя като значим фактор за местно и регионално развитие.

ПЧИ в област Габрово в нефинансовия сектор към 31.12.2017 г. възлизат на 326.3 млн. евро – 7.8% повече в сравнение с 2016 г. Най-голяма е стойността на ПЧИ в промишлеността – 295.6 млн. евро (8.8% повече от предходната година), а дялът на ПЧИ в промишлеността в структурата на тези в нефинансовия сектор е 90.1%. ПЧИ показват стабилни позиции в областта и безспорно са движеща сила за процеса на реиндустриализация.

В област Габрово има около 350 броя (2019 г.) неправителствени организации (НПО), от които с предмет на дейност „Насърчаване на икономическото развитие“ са 3% (11 броя). Бизнес сдружение „Севлиево ХХІ век“ се откроява като сдружение за създаване на организационни и материални условия за постигане на икономическа стабилност на производствения сектор в Севлиево, утвърждаване на гражданското общество, техника, технологии и др. В него членуват над 40 физически и юридически лица, сред които са най-големите индустриални фирми, както и община Севлиево. Сдружението е успешен модел за съвместни действия между местна власт, бизнес елит и териториални общности. Малкият брой НПО с предмет на дейност местно

индустриално развитие илюстрира сравнително малката им роля като фактор за областната индустриализация, но с потенциал в тази насока.

Инвестиционни и клъстерни модели на реиндустриализацията

Реиндустриализацията като иновационно-инвестиционен процес със силното участие на ПЧИ в област Габрово, поставя във фокуса на изследването моделите на чуждестранно инвестиране.

В област Габрово чуждите инвестиции имат силен кумулативен ефект. Инвестиционният модел е центробежен поради голямата относителна тежест и на Севлиево в потока на външни капитали. ПЧИ в областта са причина за реструктуриране на индустрията, за по-висока ефективност и производителност на труда от местните фирми, поради което те се определят като фактор за регионален растеж. Най-големите чуждестранни индустриални компании са в община Севлиево, които осигуряват работа на над 5000 души. В областния център Габрово чуждите инвестиции постъпват главно чрез приватизация на предприятия. В общините Дряново и Трявна чуждестранното присъствие е слабо изразено. Задържащ фактор за нарастване на външните капитали в област Габрово е регресивната възрастова структура на населението.

По авторски индекс за инвестиционен потенциал [6] Габрово се класифицира като област с богат инвестиционен потенциал, но средна реализация на инвестиционна дейност, поради което следва да конструира политиката си с активни мерки, инициативи, реклама и PR за привличане на чужди инвеститори не на всяка цена, а на стратегически, допълващи и/или обогатяващи специализацията на регионалната икономика.

Клъстерният инвестиционен модел, характерен за област Габрово, играе голяма роля за стопанската идентичност на териториите. При него се откриват предимствата от наличието на т. н. пет „К“ – конкурентоспособност, концентрация, кооперация, комуникация и компетентност. Клъстерният тип реиндустриализация може да се приеме и като агломерационна инвестиционна локализация.

Изследването регистрира, че образуваните индустриални клъстери в областта са важен елемент на процеса на реиндустриализация. Един от най-добре функциониращите клъстери не само в област Габрово, но и в страната, е за обзавеждане на бани в Севлиево. Негово ядро е американската компания „Идеал Стандарт – Видима“ АД, а съставни части – заводите „Хамбургер България“ и функциониращите с италиански инвестиции „Минерали и индустриали“ и „Сибид“ и др. компании. За последните 25 години американското дружество е инвестира над 260 млн. лв. и изгради съвременна научно-развойна, логистична и търговска база. „Идеал Стандарт – Видима“ създава добри предпоставки и за развитие на местния бизнес в Севлиево, а също и за девет стратегически международни доставчици. Западноевропейските фирми (немски и италиански) установяват дейността си в общината именно заради „Идеал Стандарт – Видима“ АД, което определя фирмата като важен локализационен фактор с мултиплициращ ефект. Те създават и допълнителни около 1000 работни места. Тези факти са едни от главните ни доводи да посочим реиндустриализацията в Севлиево като успешен регионален иновативно-инвестиционен сценарий.

Другият клъстер в Севлиево включва няколко промишлени предприятия в областта на електрооборудването, производството на кабели и проводници – „АББ Авангард“, „Емка“ и др.

През 2016 г. е създаден клъстер „Подемна техника“ ООД, обединяващ 90% от фирмите, произвеждащи телфери и кранове в България. Сред тях са фирми в градовете Габрово, Велико Търново, Горна Оряховица и др., както и Технически университет – Габрово. С включването на университета в структурата на клъстера се създават реални условия за разработка на платформа

за коопериране между бизнес сектора и науката, за развитие на модели за внедряване на иновативни решения, продукти и услуги.

В действителност клъстерният тип локализация на ПЧИ в областта носи в голяма степен мултипликационни и синергетични териториални ефекти. Той е свързан с местоустановяване на транснационални компании (ТНК) или на по-малки, но стратегически инвеститори.

Резултати и дискусия

От проведените интервюта с представители на бизнеса като основни фактори за развитие на индустрията и респективно на реиндустриализацията се посочват наличието на благоприятни пазари, транспортната достъпност (без общините Дряново, Трявна), достъпа до финанси (с най-висок дял в отговорите за община Трявна), квалификацията на работната сила, Техническият университет. В Габрово реиндустриализацията е повлияна силно от достъпа до инженерен капацитет, традиционни клъстерни връзки в машиностроенето и в много по-малка степен заради евтин трудов ресурс за базови и средни позиции в производството. Според интервюираните сравнително слабо влияние оказва индустриалната култура на населението.

Поради ролята на неправителствените организации (НПО) и на гражданското общество в местното развитие се потърси мнение от техни представители. По отношение на силните страни, влияещи върху процеса на реиндустриализация в областта значителна част от интервюираните посочват местоположението (81.8%), културата и традициите (72.7%) и природните условия и ресурси (63.6%). Посочените предимства от членове на НПО демонстрират степента на информираност за локалните условия за реиндустриализация.

Не съществува единно мнение за ефектите от закриването на промишлените предприятия в общините от област Габрово. С най-голям дял са лицата, които смятат, че закриването на предприятия се е отразило негативно – 45,5%. Положително се оценява разкриването на нови производствени мощности.

Респондентите дават своето мнение по отношение на перспективните икономически дейности в изследваната територия. Повече от половината от тях (54,5%) са на мнение, че текстилната промишленост заедно с хранително-вкусовата промишленост би трябвало да се развиват с приоритет. Най-ниско оценено е производството на мебели (9,1%). Недооценена е ролята на производство на машиностроителни изделия. Част от запитаните не виждат бъдещето на областта в индустриализацията – реиндустриализацията, а по-скоро в туризма.

Почти всички интервюирани (90,9%) са на мнение, че в област Габрово трябва да се насърчава създаването на клъстери по примера на клъстера за обзавеждане на баня в Севлиево. Те посочват ПЧИ като значим фактор за реиндустриализация и не се регистрира негативно отношение към външните компании.

На основата на изследването на развитието на индустрията през последните няколко години в област Габрово се очертават пространствени диспропорции в реиндустриализацията. Очертават се групи общини с различна степен на: развитие на иновационна промишленост; процеси на клъстеризация; развитие на традиционна промишленост. Те могат да се ранжират и според степен на интензивно развитие на промишлеността, наличие на потенциал за развитие на промишлеността, проблемно развитие на промишлеността и непромишлено развитие. Първите две групи общини са с мобилизационно-иновационен тип реиндустриализация, а вторите групи общини – с инерционно-стагниращ тип. В някои общини реиндустриализацията е не толкова процес за смекчаване на негативните последици от деиндустриализацията, а по-скоро – процес на диверсификация на структурата на промишлеността.

Обособяват се 2 групи общини:

1). Общини с интензивно развитие на промишлеността с черти на иновативност – Габрово и Севлиево. Характеризират се с клъстерен тип организация, модернизирани стари производства, развиваща се научно-развойна дейност, протичащи процеси на диверсифициране на продуктовата структура на индустрията и по-високи темпове на реиндустриализация.

2). Общини с проблемно развитие на промишлеността – Трявна и Дряново. При тях е характерно: отсъствие на изразена промишлена идентичност, консервативна отраслова структура и ниска степен на диверсификация на продуктовата структура на индустрията.

Изведените различни типове общини реиндустриализацията се нуждаят от различен тип местна политика и стимулиране.

Реиндустриализацията следва да има устойчиво присъствие в регионалната и местната индустриална политика. Тя предполага и наличие на развит постиндустриален сектор. Промислено-иновационната регионална и местна политика следва да се основава на клъстерния подход и на иновационно-инвестиционния модел на реиндустриализация, но съобразен с местните условия, ресурси и индустриална идентичност. Местните власти са единодушни, че по-голямата част от местните данъци трябва да остава по места с оглед увеличаване на тяхната финансова автономия и стимулиране процеса на реиндустриализация.

Реиндустриализацията има изразена резултатност в област Габрово от гледна точка на: висок относителен дял на индустрията в БДС на областта; високи нива на заетост в индустриалния сектор; експортна насоченост на голяма част от продукцията на среднотехнологичните производства и на тези с чуждестранни инвестиции; по-високи нива на външни капитали; добре функциониращи клъстери, които имат локализационен и синергетичен ефект.

В област Габрово реиндустриализацията има черти на инвестиционно-иновационен характер. Като цяло характерни са все още недостатъчна иновационна активност на повечето предприятия, ниска иновативна култура на предприемачите и липса на силни връзки между малките и средните предприятия и изследователската общност. Една от причините за иновациите е наличието на университет и връзката му с местния бизнес. В областта иновациите са все още приоритет на големите предприятия.

В Габрово реиндустриализацията обхваща традиционни отрасли – обработка на пластмаси, производство на мебели, санитарна арматура, подемно и др. машини, част от които са поставени на нови технологични основи. Предвид силно изразената демографска криза развитието на трудоемки индустриални отрасли е лимитирано.

Като цяло областта е по-слабо засегната от деиндустриализацията, сравнена със средните темпове на процеса в България.

Клъстернатата форма на териториална организация на индустрията е характерна за областта. Регистрира се неоползотворен потенциал за по-дълбока индустриална клъстеризация не само в рамките на областта, но и със съседните области Велико Търново и Ловеч.

Заклучение

Чрез проведените изследвания регистрираме връзка между реиндустриализацията, местната власт и пространствените неравенства. Реиндустриализацията в нейните регионални и локални измерения е свързана най-вече с рационално използване на ресурсните предпоставки и конкурентни преимущества на териториите в процеса на възстановяване и развитие на индустриалната сфера, в обезпечаване на ефективна териториална организация на индустрията; формиране на териториални-производствени съчетания в промишлената сфера (клъстери).

При анализа на териториалните ефекти от реиндустриализацията освен икономическите и социалните показатели, трябва да се вземат предвид и степента на транснационализация, инкорпорирането и идентифицирането чуждите фирми с местната среда, корпоративната солидарност и др. В добрите практики локализационното поведение на стопанските субекти „излиза“ извън стените на фирмата и се разгръща в местната среда и тогава определяме реиндустриализацията като фактор за местно развитие.

References:

1. Vladimirova i kol. Deindustrializatsiya i prestrukturirane na zаетostta v Balgariya: ikonomicheski i sotsialni posleditsi, Sofiya, UI „Stopanstvo”, 2008.
2. Grozdin, A., A. Konarev, A. Shopova i dr., Za vazrazhdane na evropeyskata promishlenost. Byala kniga za visokotehnologichna industrializatsiya 2015-2025 g., 2014.
3. Iliev Y., N. Shterev, D. Blagoev. Protsetsat na reindustrializatsiya – strategicheskoto predizvikatelstvo pred natsionalnata ikonomika. Nauchni trudove na UNSS, Tom 3, Sofiya, 2014
4. Ilieva, M. Sotsialno-ikonomicheskata transformatsiya v Balgariya – osobenosti i teritorialni razlichiya, TerArt, Sofiya, 2012.
5. Milina, V. Ot postindustrialna kam neoindustrialna ikonomika, Sofiya, 2014.
6. Milkova, K. Geografski analiz na prekите chuzhdestranni investitsii v Balgariya v konteksta na regionalnata razvitie, Avtoreferat na dis. trud za prisazhdane na ONS „doktor”, Sofiya, 2015
7. NSI. Rayonite, oblastite i obshtinite v Republika Balgariya 2017, elektronna versiya, publikovano na 28.02.2019 g.
8. NSI. Teritorialno statisticheskoto byuro – Sever, www.nsi.bg
9. Romanova O. A., Buhvalov N. Yu. Reindustrializatsiya kak opredelyayushtaya tendentsiya ekonomicheskogo razvitiya promyshlennyyh territoriy, [Электронный ресурс], Fundamentalnyye issledovaniya, 2014, №6, s. 151-155, <http://esc.isert-ran.ru/article/509/full>
10. Statisticheskii godishnik na Narodna Republika Balgariya – 1986, Tsentralno statisticheskoto upravlenie pri Ministerskiya savet, 1986.
11. Suharev O. S. Reindustrializatsiya ekonomiki Rossii i tehnologicheskoe razvitie, Natsionalnyye interesy: prioritety i bezopasnosty, 2014, № 10 (247), s. 1-16.
12. Tarash L. I., Golodnyuk R. A. Reindustrializatsiya ekonomiki kak napravlenie promyshlennogo razvitiya, Vestnik instituta ekonomicheskikh issledovaniy 2017, №4 (8).
13. Bluestone, Barry, and Bennett Harisson, The Deindustrialization of America. New York: Basic Books, 1982.
14. Dasgupta, S., A., Manufacturing, Services and Premature Deindustrialization in Developing Countries: A Kaldorian Analysis, UNU-WIDER, United Nations University Research Paper, No 49, 2006.
15. Holz R. An Investigation into Off-Shoring in the German Automotive Industry. University of Whales, Swansea, 2009.
16. Meyer, B. et al, Macroeconomic modelling of sustainable development and the links between the economy and the environment, 2011.
17. Miller J., Walton T., Kovacic W., Rabkin J. Industrial policy: reindustrialization through competition or coordinated action?, Yale Journal on Regulation, T. 2., № 1, 1984.
18. Naudé W, Surdej A. and Cameron M. The Past and Future of Manufacturing in Central and Eastern Europe: Ready for Industry 4.0? IZA Discussion Paper No. 12141, 2019. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3390128>

19. Prisecaru P. EU Reindustrialization policy // Knowledge Horizons. Economics, T. 6., № 2, 2014.
20. Tregenna, Fiona. Manufacturing productivity, deindustrialization and reindustrialization in Patways to Industrialization in the 21st Century: New Challenges and Emerging Paradigms, A.Szirmai, W. Neudé, and L. Alcorta (eds.). Oxford: Oxford University Press, 2013.
21. Tregenna, Fiona, Manufacturing Productivity, Deindustrialization, and Reindustrialization, United Nations University, Retrieved February 2, 2012.
22. Tregenna, Fiona, The fat years: the structure and profitability of the US banking sector in the pre-crisis period, Cambridge Journal of Economics, Volume 33, Issue 4, 1 July 2009.
23. Westkämper, E., Towards the re-industrialization of Europe: a concept for manufacturing for 2030, Berlin, Springer, 2013.